

Siyasal İktidar ve Basın Özgürlüğü

İnsanlık tarihi bir yerde siyasi iktidarın mutlak yetkilerinin sınırlandırılmasının tarihidir. Polis devletinde, siyasi iktidarlar polis ya da mali denetimler yoluyla vatandaşın davranışlarını her an izleyerek korku psikolojisini yaratırlar. Basına karşı türlü yollara başvurarak basını bunalırlar, baskı altında tutarlar.

Dr. Alev COŞKUN

Klasik demokrasi adı verilen siyasi sistem çok uzun mücadeleler, kanlı savaşlar ve ihtilaller sonunda kurulabilmiştir.

İnsanlık tarihi bir yerde siyasi iktidarın mutlak yetkilerinin sınırlandırılmasının tarihidir. İngiltere’de 1215 yılında imzalanmış olan ve “Magna Carta - Büyük Berat” adı verilen ünlü belge aslında İngiltere kralının geniş yetkilerini ve gücünü sınırlıyor, toprak sahiplerinin rızaları olmadan kralın vergi alamayacağını belirtiyordu.

Ortaçağda, Avrupa’daki feodal düzenin yıkılması sonucu merkezi krallıkların güçlenmesi, yeni çelişkilerin doğmasını sağladı ve aristokrasi - burjuvazi çekişmesine yol açtı. Sanayi devriminin yarattığı burjuvazi kralların mutlak otoritesine karşı çıkıyor ve o mutlak otoriteyi sınırlamaya çalışıyordu.

Bu konu düşünce akımı planında uzun yıllar sürdü; hak ve özgürlüklerin somut olarak elde edilmesi yönünde yüzyıllar süren ve kanlı geçen mücadeleler verildi. Karanlık ortaçağın yıkılışını sağlayan fikir hareketleri sonunda Fransız İhtilali’nin patlak vermesini sağladı.

Milli egemenlik kavramının gelişmesiyle, her türlü devlet egemenliğinin kaynağının millette olduğu görüşü kabul edildi. İşte bu klasik demokrasinin başlangıcıdır.

Batı toplumlarında sınıfsal yapılar geliştikçe, demokratik sistemin ilkeleri de gelişti. 2. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar demokrasi “sayısal” ya da “çoğunluk” ilkesini ön planda tutan bir yönetim sistemiydi.

Ancak 2. Dünya Savaşı öncesi ileri Batı ülkeleri Almanya ve İtalya’da demokratik hakların ve özgürlüklerin kullanılarak Hitler ve Mussolini gibi diktatörlerin oluşması karşısında, demokratik sistemin korunması yönünde yeni hukuksal ve

anayasal seçenekler arandı.

Parlamentodaki sayı çoğunluğuna dayanan “çoğunluk” ilkesi yerine, “siyasete katılma”, “hukukun üstünlüğü” ve “siyasi iktidarın sınırlandırılması” ilkelere benimsendiği “çoğulcu ve katılımcı” demokrasi ortaya çıktı.

Bugün çağdaş ve evrensel demokrasi artık bir bakıma, siyasi iktidarın sonsuz yetkilerinin anayasalarla kısıtlanıp denetime alındığı bir rejimdir.

Çoğulcu demokrasi

Çağımızda demokratik anayasalar bir yandan hak ve özgürlükleri düzenler, öte yandan da hak ve özgürlükleri güvence altına almak için siyasi iktidarın gücünü sınırlamaya çalışır.

Çağımız ileri devletlerinde görülen diğer bir belirgin özellik ise yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden ayrılması (kuvvetler ayrılığı ilkesi) ve bu güçlerin birbirini denetlemesidir. Bu ilkeler çağdaş demokrasinin vazgeçilmez öncelikleridir.

Ancak parlamenter sistemi uygulayan kimi devletlerde görünen ve özellikle Türkiye’de baskın olarak ortaya çıkan en önemli ve tartışmalı konu, yasama ile yürütme arasında yaşanan ve “fusion” (füzyon) adı verilen fiili birleşme olgusudur. Bunun anlamı şudur: Parlamenter sistemi uygulayan ülkelerde kural olarak Meclis çoğunluğunu ele geçiren parti, siyasi iktidara sahip olmaktadır. Meclis çoğunluğunu kontrol eden siyasi parti lideri aynı zamanda hükümetin de başı olmaktadır. Bu noktada yürütme erkinin başı olan (Başbakan) yani siyasi parti lideri, aynı zamanda yasama organını da kontrol etmektedir. Bu nedenle günümüzde, seçimlerle iktidara gelen siyasi gücün, o derece büyük yetkileri vardır ki, Batı dünyasında kimi siyaset bilimi kitapları başbakanlar ve başkanlar için “seçilmiş kralar” deyimini kullanırlar.

Çağımızın modern demokrasilerinde

bu nedenlerle, özgür seçimle iktidara gelen siyasi gücün kötüye kullanılmaması için anayasalarla yürütme organına sınırlar getirilmiştir.

Bu sınırlama güçler dengesiyle olur; bağımsız, anayasa mahkemesiyle ve hukukun üstünlüğü ilkesiyle gerçekleşir.

Bu sınırlamalar sayısal çoğunluğun, azınlığı ezmemesi için konulmuştur, çünkü “halkın egemenliği her zaman halkın özgürlüğünü” yaratmıyor. Çoğunluğun mutlak yetkisini her alanda kullandığı yerde, demokrasi gerçekleşmiyor, özgürlükler yeşermiyor.

Hukukun üstünlüğü ilkesi yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesinin kesin varlığı ile gerçekleşebilir. İdarenin üstünlüğü ilkesi doğru değildir, hukuk devletinde kabul edilemez ve ancak totaliter devletlerde görülür.

Demokrasi sadece 4 yılda yapılan genel seçimler değildir, aksine demokrasi bir bütündür. Gerek kamu özgürlükleri, gerek insan hakları, gerekse anayasa ilkeleri ve baskı grupları ve kurumları bir bütündür.

Basın özgürlüğü

Çağımız demokrasisinin vazgeçilmez bir ilkesi de basın özgürlüğüdür. Basın özgürlüğü ile çağdaş demokrasi arasında doğrudan kesin ilişkiler vardır.

Çağdaş demokrasilerde, halk kitlelerinin tüm olan biteni, siyasi iktidarın karar ve uygulamalarını öğrenmek ve bilmek hakları vardır.

Kişilerin öğrenme ve bilme hakları, ancak özgür basının gerçek fonksiyonlarını yerine getirmesiyle olanaklıdır. Öğrenme ve bilme hakkı basın özgürlüğünün en geniş ve etkin bir biçimde sağlanmasıyla olanaklıdır.

Günümüzde basın özgürlüğü, yazılı basın (gazete, dergi, vs.) ve görsel basın (TV, internet) gibi çok geniş bir alanı kapsar.

Basın özgürlüğünün kaynağında, kişilerin temel hak ve özgürlükleri yatmaktadır. Kişilerin bilgi sahibi olma ve öğrenme hakları yatmaktadır.

Yukarıda ancak siyasi iktidarın sınırlandığı ülkelerde çağdaş ve evrensel demokrasinin gerçekleştiğini belirtmiştik. Seçimler sonunda siyasi iktidarı ele geçiren bir siyasi gücün denetlenebilmesi, gerçek ve sağlıklı bir demokrasiye ulaşılabilmesi ancak basının özgür olmasıyla mümkün olabilmektedir.

Demokratik hukuk devletinde basın, halkın gözü ve kulağı olarak halk adına siyasi iktidarı, yerel yönetimleri, kamu yönetimini denetleyecektir. Bu fonksiyonun yerine getirilmesi basın özgürlüğünün temeli olduğu kadar, basın kurumunun hem hakkı hem de görevidir.

Federal Alman Anayasa Mahkemesi, bir kararında şöyle diyor: “Devlet gücü tarafından yönlendirilmeyen, sansüre tabi olmayan ve denetlenmeyen basın, özgürlükçü demokratik devletin temel ögesidir. Demokrasi için zorunludur.” (1)

Polis Devleti

Yukarıda temellerini belirtmeye çalıştığımız çoğulcu ve katılımcı hukuk devletinin, karşısı “polis devletidir”. Polis devletinde siyasi gücü elinde tutan siyasi parti lideri, diktatör ya da militarist güç, denetleme mekanizmalarını törpüler, basının denetleme etkisini zayıflatır.

Polis devletinde, siyasi iktidarlar polis ya da mali denetimler yoluyla vatandaşın davranışlarını her an izleyerek korku psikolojisini yaratırlar. Basına karşı türlü yollara başvurarak basını bunalırlar, baskı altında tutarlar.

Aslında siyasi iktidara karşı gerçek denetimi sağlamanın en önemli yolu basın özgürlüğüdür. İşte bu nedenle çağdaş demokrasilerde basına “dördüncü kuvvet” adı verilmiştir.

Buraya kadar çağdaş demokrasinin temel ilişkilerini ve bir demokratik sistemde basının yerini belirtmeye çalıştık.

Yarınki yazımızda, AKP iktidarının basınla ilgili tutumu, davranışı üzerinde durulacaktır.

H B İ D O Ç 9 Ü L Ü

“Ça ben de varım” diyen Vehbi Koç’un bıraktığı vakıflarını sürdüren Vehbi Koç Vakfı’nın 2009 yılı, bu yıl “eğitim” alanında sahibini buldu.

Çağdaşlaşma yolunda kadın ve çocuk eğitimine olan gücüne olan yürekten inancı nedeniyle **Türkan Saylan’a** verildi.

DÜNDEN BUGÜNE VEHİ KOÇ ÖDÜLLERİ

2002

Topkapı Sarayı
Müzesi

2003

Anne Çocuk
Eğitim Vakfı
(AÇEV)

2004

Bilkent
Üniversitesi
Fen Fakültesi
Moleküler
Biyoloji ve
Genetik Bölümü

2005

Fazıl Hüsni
Dağlarca

2006

Nuri Okutan
(2006 Yılı
Sakarya Valisi)

2007

Prof. Dr.
Aziz Sancar

2008

Prof. Dr.
Mehmet Özdoğan